

IŠ PIRMŲ LŪPŲ

D. Jauniškis: didžiausios grėsmės – tos pačios

Valstybės saugumo departamentas (VSD) balandį visuomenei pristatė grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimą ir savo veiklos ataskaitą. Apie kintančią saugumo padėtį Lietuvoje ir visuomenės požiūrį į žvalgybos institucijų veiklą su VSD direktoriumi **Dariumi Jauniškiu** kalbėjosi IQ politikos redaktorius **Tomas Janeliūnas**.

Ramūno Danisevičiaus nuotr.

šalių. Antras aspektas – kibernetinio saugumo problema. Šiais laikais kibernetinis saugumas tampa vienu didžiausių iššūkių ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Matome, su kokiomis problemomis susiduria JAV ir kitos Vakarų pasaulio šalys. Į tai privalome reaguoti.

Pavyzdžiui, Vokietija neseniai įsteigė kibernetines pajėgas, kurios galėtų vykdyti ne tik gynybinio, bet ir puolamojo pobūdžio operacijas. Kita vertus, mane džiugina, ir tai norėjome pabrėžti kartu su Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos (KAM) vadovu, kad mūsų visuomenės atsparumas auga – žmonės pradeda atpažinti grėsmes. Tai galima pasakyti tiek apie politikus, tiek apie visus piliečius. Manau, lūžis įvyko maždaug prieš metus ar pusantrų. Visi judame didesnio skaidrumo link, o gyventojai vis mažiau priima negatyvių žinių iš Rusijos, ypač Lietuvą menkinančių, kad čia viskas blogai, kad Baltijos šalys yra mažos, niekam neįdomios, nereikšmingos ir panašiai. Tokiai informacijai nereikėtų pasiduoti, juk toks tikslas ir yra – sujaukti žmonėms protus, kelti nepatikėjimą, chaosą, nes tuomet lengviau jais manipuliuoti.

☒ Kuriose srityse pastebite mažėjančias grėsmes, mažiau intensijų kenkti arba didesnę Lietuvos atsparumą?

– Šiek tiek keičiasi situacija energetikos srityje. Politikų, Vyriausybės priimti strateginiai sprendimai leido sumažinti priklausomybę nuo Rusijos, tampa sudėtingiau manipuluoti Lietuva ar jai daryti spaudimą. Suskystintųjų gamtinių dujų terminalas, elektros energijos jungtys su Švedija apmalšino kai kurias grėsmes. Tiesa, „Rosatom“ išlieka gana reikšminga problema. Ir ne tik dėl to, kad ši bendrovė stato atominę elektrinę Baltarusijoje ar gali atnaujinti statybas Kaliningrado srityje. Riziką kelia ir tai, kad Ignalinos atomi-

Nesu tikras, ar mums derėtų skatinti aistras dėl kitų problemų. Kai jų atsiranda pernelyg daug, gali tik kilti klausimas, o kur bėgti?

☒ Grėsmių nacionaliniam saugumui ataskaitos žanras yra specifinis – jame būtina kalbėti tik apie pavojus. Gal todėl kai kam skaitant ataskaitą gali atrodyti, kad ji skirta žmonėms gąsdinti. Tačiau jei vertintume ne tik grėsmes, bet ir bendrą Lietuvos saugumo būklę, ar, palyginti su praėjusiais arba dar ankstesniais metais, šalis tapo saugesnė, atsparesnė, o gal priešingai – pažeidžiamesnė?

– Saugumo situacija beveik nepakito. Išlieka tos pačios strateginės grėsmės, o jų šaltiniai ir toliau yra Rusija bei Baltarusija. Tai lemia ir šių valstybių kariuomenių integracija, ir akivaizdus žvalgybos institucijų bendradarbiavimas.

Tiesa, kalbant apie specifines grėsmes, yra keletas pasikeitusių aspektų. Visų pirma, suintensyvėjo žvalgybos institucijų veikla prieš Baltijos kaimynes, ypač vykdoma iš minėtų valstybių, įskaitant ir Kaliningrado sritį, taip pat iš trečiųjų

nės elektrinės uždarymo darbus vykdanči „Nukem“ yra tos pačios „Rosatom“ padalinys.

Lietuvoje vis dar išlaikome žemą terorizmo grėsmės lygį. Tačiau negalime teigti, kad esame visiškai saugūs – šiais laikais vadinamasis vienišų vilkų fenomenas gali persimesti į bet kurią šalį. Iš Sirijos ar kitų konfliktų zonų grįžtantys kovotojai taip pat gali kelti teroro išpuolių riziką. Ne viena žvalgyba yra pripažinusi, kad turi tokių asmenų. Mums gal aktualiau sekti Luhanske ar Donecke separatistų pusėje kovojusius žmones – jie taip pat priskiriami didesnės rizikos grupei. Tačiau tai nėra nei dešimtys, nei šimtai asmenų – tik, kad situacija kontroliuojama.

☒ Pastaruoju metu viešumoje nuolat vyksta informacinių karų su netikromis žiniomis. Dalis žmonių gali būti nuo ▶

► to pavargę. Ar ne per daug sureikšminama Rusijos propagandos įtaka mūsų informacinėje erdvėje?

– Šalies žiniasklaida pati puikiai mato tendencijas ir propagandinių srautų intensyvumą, sugeba analizuoti ir atpažinti netikras žinias, pateikti teisingas išvadas. Sunku pasakyti, kur riba, kai skiriama per mažai dėmesio ir jau per daug. Tačiau problemas įvardyti būtina. Jei matome jas, – ir tikrai matome, – visuomenės atžvilgiu būtų nesąžininga nutylėti.

Žinoma, yra rizika, kad nuolat girdint apie tas pačias grėsmes galima priprasti ir nebekreipti į tai dėmesio. Taip pat girdžiu komentary, esą Lietuvos žvalgyba pati susikuria priešų, Rusija nekelia jokio pavojaus, o mes tiesiog siekiame turėti pretekstą prašyti pinigų. Tačiau niekas nekalba apie tai, kad Rusijos žvalgybos tarnybų finansavimas turbūt šimtą kartų didesnis nei mūsų.

► Po Seimo rinkimų pasikeitė daugiau nei pusė parlamentarų. Kaip vertinate politikų dėmesį saugumui? Ar netenka vis iš naujo įrodinėti saugumo problemų svarbos?

– Kai VSD ėmė laikytis didesnio atvirumo politikos, ne tik politikams, bet ir visuomenei daugiau aiškinti, kam reikalinga žvalgyba, atsirado daugiau supratimo apie jos poreikius. Tai matyti ir iš dabartinės Vyriausybės sprendimų – ji galiausiai padidino šių metų VSD biudžetą daugiau nei milijonu eurų. Tai mažiau, nei prašėme, bet mums labai svarbu. Tai rodo susikalbėjimą ir supratimą. Tačiau svarbiausia, kad žmonės supranta ir palaiko. Kaip atskleidžia visuomenės nuomonės apklausa, pasitikėjimas VSD auga – 2016 m. pabaigoje jau 59 proc. respondentų pasitikėjo šia institucija. Man atėjus vadovauti, požiūris į VSD buvo kiek kitoks. Kalbant apie finansavimą, visada norėtusi gauti daugiau lėšų. Jei auga gynybos išlaidos, privalome didinti ir žvalgybos išteklius, nes gynyba be žvalgybos neįmanoma.

► Šiomet patvirtintoje nacionalinio saugumo strategijoje daug dėmesio skiriama socialinėms grėsmėms. Kaip vertinate sprendimą tokius reiškinius kaip emigracija, korupcija ar socialinė atskirtis įvardyti kaip prioritetines grėsmes?

– Jei būtume, tarkime, Valstybės saugumo ministerija, galbūt turėtume užsiimti ir šiomis paminėtomis grėsmėmis. Tačiau kiekviena institucija turi atlikti savo funkcijas, ir nemanau, kad VSD derėtų kištis į vidaus politiką ir spręsti socialinius reikalus. Tai kitų institucijų sfera ir funkcijos, todėl jos gali pasakyti ar įvardyti, kurios socialinės grėsmės yra svarbiausios ir kaip su jomis elgtis. VSD – žvalgybos institucija ir, remdamiesi Žvalgybos įstatymu, vertiname išorines ir vidines grėsmes, kylančias iš užsienio. Jei visos kitos institucijos atsakingai atliktų savo funkcijas, ko gero, klestėtume. Bet tai jau gali skambėti kaip politikavimas ir jį derėtų palikti politikams.

► Astravo atominė elektrinė, atrodo, kelia rimtą ekologinį pavojų. Kaip galima jį sumažinti?

– Nemanau kito būdo, kaip tik investuoti į saugumą. Jei konstatuojame, jog ši elektrinė galiausiai bus pastatyta, nes sunku tikėtis, kad „Rosatom“ sustabdytų projektą, turėtume ją padaryti kiek įmanoma saugesnę. Tačiau didžiausia problema, kad mūsų ar nepriklausomų ekspertų neįsileidžia į Astravą, draudžia stebėti statybas, dalyvauti saugumo bandymuose. Matome tik fragmentines problemas, sužinome jau apie nutikusius incidentus. Tačiau neaišku, kas ten vyksta, nes informacija slepiama. Jei baltarusiai būtų atviresni, galbūt nekiltų tiek aistrų. Bet, remdamiesi turima informacija, negalime sakyti, kad šis projektas saugus.

► Ataskaitoje minima, kad valstybiniame ir privačiame sektoriuose pastebima kibernetinio saugumo pajėgumų stoka. Kurios sritys pažeidžiamiausios?

Žmonės mūsų nebeklausia, ką vis dėlto veikia VSD? Dabar teiraujasi, ką galėtų padaryti, kad padėtų ir sau, ir mums?

► Rusijos ir Baltarusijos keliamos grėsmės ataskaitoje dominuoja. Tačiau ar jos neatitraukia mūsų dėmesio nuo įvykių kituose pasaulio kraštuose? Ypač politinių, ekonominių, socialinių procesų, kurie vyksta ES, Kinijoje ar JAV?

– Be abejonės, turime stebėti aplinką, negalime susikoncentruoti tik į vieną tašką. Todėl ir mūsų analitikus raginu žiūrėti plačiau. Niekada nebūna tik viena problema, aplink ją visuomet bus įvairių smulkesnių, už kurių galbūt slepiasi dar didesnė, lemianti visą probleminį lauką. Tad vertinama plačiau. Tačiau privalome visuomenei atsiskaityti dėl grėsmių, todėl apie svarbiausias pastebėtas daugiausia ir kalbame ataskaitoje. Nesu tikras, ar mums derėtų skatinti aistras dėl kitų problemų. Kai jų atsiranda pernelyg daug, gali tik kilti klausimas, o kur bėgti?

– Kibernetinės atakos gali būti nukreiptos į visus sektorius – tai gali paveikti ir ekonomiką, ir karinę sritį, ir diplomatiją, ir politiką. Kibernetinio saugumo klausimais prerogatyva atiduota KAM, kuriai pavaldus ir Kibernetinio saugumo centras. Pastarasis taip pat neseniai pateikė ataskaitą, ir joje nurodyta, kad kibernetinio saugumo padėtis Lietuvoje nėra gera. Matėme, kad atakuoti ir politikų kompiuteriai, ir ministerijų serveriai, ir žiniasklaidos portalai. Kibernetinės atakos mutuoja kaip ir pačios informacinės technologijos. Prognozuojame, kad kibernetinių išpuolių būdai tik tobulės ir taps vis sudėtingesni. Svarbiausia – visiems suprasti, kad tai išties rimta problema. Užtrukome, kol suvokėme, kokią grėsmę kelia Rusija. Panašiai ir su kibernetiniu saugumu – kol žmogus tiesiogiai nesusiduria, jam tai atrodo tik abstraktus gąsdinimas. Tačiau kibernetinės atakos jau tampa masiniu reiškiniu.

Ramūno Danisevičiaus nuotr.

D. Jauniškis

- Turi ekonomikos bakalauro laipsnį. Studijavo Baltijos gynybos koledže Estijoje ir Sausumos pajėgų karo koledže Jungtinėse Amerikos Valstijose. 2012 m. Vašingtono universitete jam suteiktas strateginių studijų magistro laipsnis.
- 1990–1993 m. dirbo Aukščiausiosios Tarybos apsaugos skyriuje.
- 1993–1994 m. dirbo Vadovybės apsaugos departamente.
- 1995 m. pradėjo tarnybą Ypatingosios paskirties tarnyboje (YPT).
- 2006–2008 m. buvo YPT vadas.
- 2008 m. paskirtas Specialiųjų operacijų pajėgų vadu.
- Nuo 2015 m. balandžio 14 d. eina VSD direktoriaus pareigas.

žmonių. Kai kurie dalykai turi rūpėti mums, žvalgybininkams, ar kitoms tarnyboms, nes tai mūsų darbas.

Mano vizija – atvirumas ir kalbėjimasis su visuomene, institucijų bendradarbiavimas ir keitimasis informacija, strateginė komunikacija valstybės lygiu – nuo aukščiausių vadovų iki atskirų institucijų, kad turėtume aiškią liniją, ko siekiame, kur einame, ir suderintume veiksmus. Taip pat reikšmingas vizijos aspektas – technologiškai pažangus VSD ir aukšta pareigūnų motyvacija.

Kodėl mums svarbus naujas pastatas Pilaitėje? Nes būtina pareigūnams suteikti tinkamas sąlygas dirbti, tuomet galima iš jų reikalauti ir rezultatų. Dalis darbuotojų jau persikėlė į naująjį pastatą, o aš tikiuosi, kad galutinai persikraustysime iki 2020 m. ar anksčiau. Išties būtų lengviau dirbti vienoje erdvėje, kur apsaugotos ir tinkamai įdiegtos technologijos leistų greitai, efektyviai ir saugiai keistis informacija. Žvalgyba, skirtingai nei žiniasklaida, turi pateikti tikslią ir patikrintą informaciją, taip pat užtikrinti saugų jos perdavimą. Žvalgybos efektyvumas labai priklauso nuo greičio – kaip sparčiai galima, pavyzdžiui, analitikui pasiekti būtiną informaciją, ją apdoroti ir įvertinti. Būna taip, kad vis dar keičiamės informacija popieriuje, nes negalime pasikliauti komunikacijomis.

■ Premjeras ir prezidentė senokai kalba apie būtinybę steigti nacionalinį krizių valdymo centrą, kuris koordinuotų institucijų veiklą atsakant į įvairaus pobūdžio grėsmes ir krizes. Koks šios idėjos įgyvendinimo etapas ir koks būtų VSD vaidmuo?

– Kokios stadijos šis projektas, derėtų klausti Vyriausybės kanceliarijos, nes ji koordinuoja. Ši iniciatyva, kurią pristatė ir pats premjeras, yra labai sveikintina. Nacionalinis krizių valdymo centras išties reikalingas. Gerai, kad tuo užsiima būtent Vyriausybė – ji turi visus išteklius, kontroliuoja visas ministerijas, kurių indėlio prireiks krizėms suvaldyti.

Žvalgyba galėtų prisidėti centre nuolat dirbančiais pareigūnais, kurie būtų vadinamieji ryšio karininkai – gautų informaciją iš žvalgybos ir dalytųsi ja su krizių valdymo centro darbuotojais. Įsivaizduoju, kad krizių valdymo centras turėtų būti nuolat veikianti institucija, kurioje dirbtų visų ministerijų, žvalgybos tarnybų atstovai. Jie rinktų ir teiktų informaciją aukščiausiems pareigūnams, o incidentų atveju valdytų krizes ir padėtų politikams priimti teisingus sprendimus. ■

■ Neseniai per žiniasklaidą VSD kvietė pranešti apie įtartinus bandymus susidraugauti ar perimti svarbią informaciją. Kiek pasiteisino tokios pastangos prevenciškai įspėti visuomenę apie galimas rizikas?

– Kalbėjimasis su žmonėmis, net ir per vaizdo siužetus, labai padeda – gauname daug informacijos. Žinoma, jos būna įvairios, tačiau nemaža dalis yra tikrintina ir neretai labai rimta. Galiu paminėti, tarkime, socialinių tinklų sritį. Ji itin plati ir ją sunku sekti, suvaldyti. Šioje srityje mums labai padeda visuomenė, nes gauname daug pranešimų apie priešišką veiklą, neapykantos skatinimą. Tuomet galime imtis prevencinių priemonių arba atiduoti policijai, kuri taip pat vykdo tyrimus.

Manau, mūsų pastangos, kvietimai pranešti apie įtartinus atvejus padėjo didinti visuomenės sąmoningumą. Žmonės jau mūsų nebeklausia, ką vis dėlto veikia VSD? Dabar teiraujasi, ką galėtų padaryti, kad padėtų ir sau, ir mums? Šią tendenciją matau bendraudamas tiek su politikais, tiek su žurnalistais, tiek su eiliniaisiais piliečiais. Dabar svarbu susitelkti ir dirbti dar geriau.

■ Kokia jūsų vizija, ką turėtumėte nuveikti vadovaudamas VSD?

– Tikslas labai aiškus – padaryti Lietuvos žvalgybą stiprią ir efektyvią prieš priešiškų žvalgybų veiklą. Jei ji bus stipri, tuomet galima laiku informuoti politikus apie kylančias grėsmes, pateikti patikrintą informaciją ir taip sumažinti klaidų tikimybę priimant sprendimus. Svarbu informuoti ir visuomenę, nors jai nebūtina teikti slaptų žinių ar perkrauti